

DOI:10.5281/zenodo.6642003

CZU: 343.541:343.988

UNELE ASPECTE CRIMINOLOGICE ALE HĂRȚUIRII SEXUALE

Lilia GÎRLA

doctor în drept, conferențiar universitar,

Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0002-4979-3027

The purpose of this article is to offer a critical analysis of the strengths and limitations embedded within the victimological embrace of the criminal victimization survey as a mode of measuring the nature and extent of sexual violence against women. This paper addresses and analyses the growing threat of sexual harassment. Although men face harassment, women are the most likely victims. Gender harassment involves unwelcome verbal and visual comments and remarks that insult individuals because of their gender or that use stimuli known or intended to provoke negative emotions. When sexual harassment is ignored or met with impunity, it can devastate the lives and careers of its targets, who are likely to exit their positions at great cost to themselves and society.

Many open questions remain for both science and policy, including the extent to which sexual harassment is distinctive from other forms of deviance, violence, and criminal behavior. A criminological understanding of the phenomenon would aid in reducing such harm by developing systems for preventing, identifying, and controlling harassment.

Keywords: sexual harassment; rape; sexual violence; victimization; gender harassment; unwelcome behavior; sexual deviance; sexual violence; sexual criminal behavior.

În multe cazuri de săvârșire a infracțiunilor, un rol semnificativ revine victimei, adică victimei unei infracțiuni, atunci când infracțiunea este prezentată ca urmare a interacțiunii infractorului cu victima infracțiunii. Victima unei infracțiuni ia naștere într-o situație pre-criminală ca purtătoare a unui set de anumite calități personale care afectează negativ sau pozitiv componenta victimologică a infracțiunii.

În cazul victimei, prin vinovăție concepem nu doar latura subiectivă a conduitei, ci comportamentul integral al victimei, adică atât aspectul obiectiv, cât și cel subiectiv sunt privite în corelație. *Vinovăția victimei* reprezintă atitudinea psihică a persoanei vătămate față de propriu comportament în situația preinfracțională, infracțională sau postinfracțională și se manifestă exterior prin anumite acțiuni ori inacțiuni. Victima poate să-și aleagă conștient

comportamentul, hotărând din timp cum să procedeze, sau poate să nu prevadă consecințele comportării sale, fi e va conta pe un cu totul alt rezultat.

Dacă intereselor personale ale victimei ocrotite de legea penală le-au fost cauzate prejudicii prin acțiunea (inacțiunea) ce întrunește trăsăturile unei componente de infracțiune, atunci, în opinia noastră, *acordul persoanei vătămate nu poate exclude răspunderea penală a făptuitorului*. Interesele personale sunt ocrotite de legea penală deoarece reprezintă o valoare socială, iar atentarea asupra acesteia reprezintă un pericol social obiectiv, adică care nu depinde de voința victimei. Prin urmare, acordul victimei, în principiu, nu poate înlătura nici caracterul prejudiciabil și nici caracterul ilegal al faptei care întrunește trăsăturile unei componente de infracțiune.

Comportamentul provocator al victimei creează un mediu favorabil care încurajează făptuitorul să comită o infracțiune împotriva victimei. Și în astfel de cazuri, comportamentul victimelor este întotdeauna în legătura e cauzalitate cu infracțiunea săvârșită. Un astfel de comportament se caracterizează prin comportamentul amoral al victimei, săvârșirea de acțiuni ilegale, de exemplu, aplicarea violenței împotriva, aducerea unei insulte grave, săvârșirea unei abateri disciplinare, acțiunea arbitrară, estorcarea de bani etc.

Comportamentul provocator al victimei poate fi atât activ, cât și pasiv. Comportamentul și calitățile personale ale victimei sunt cele care determină săvârșirea infracțiunii. Totuși, spre deosebire de provocarea unei infracțiuni, comportamentul provocator al victimei are ca scop de a provoca o reacție la comportamentul său în așa fel încât victima să comită o infracțiune ca răspuns la comportamentul provocator.

Principalele *tipuri de conflict interpersonal* ale victimei care creează condiții favorabile pentru comiterea crimelor împotriva anumitor persoane includ:

- conflictul motivațional (între aspirațiile pentru siguranță și posesie);
- conflictul moral (între principiile morale și atașamentele personale);
- conflictul de dorință nerealizată (între dorințe și capacități);
- conflictul de rol (între valori, strategii sau simțuri ale vieții);
- conflictul de adaptare (în încălcarea procesului de adaptare socială și profesională);
- conflictul inadecvat al stimei de sine (cu discrepanțe între revendicări și o estimare reală a capacităților sale);
- conflictul neurotic (incapacitatea de a ieși din starea de frustrare, generând isterie, neurastenie și alte boli neurologice).

O persoană care se spune unui comportament provocător, din punct de vedere psihologic, se caracterizează prin următoarele caracteristici principale: 1)

nivel redus de motivație; 2) stima de sine scăzută; 3) lipsa orientărilor valorice; 4) conformism ridicat.

Situațiile victimologice, în funcție de comportamentul victimei, se împart în:

- *provocarea obiectivă*, împingerea infractorului la comiterea unei infracțiuni. Dacă sunt implementate, ele acționează ca un pretext pentru a comite o infracțiune. În aceste situații, comportamentul victimei constă în atac, insultă, ofensă, umilire, provocare, instigare, cerere, amenințare etc.;

- situații de impact în care *comportamentul victimei este pozitiv*, adică non-provocător, dar asociat cu acțiunile violente ale infractorului;

- situații în care comportamentul victimei *crează o posibilitate obiectivă* de comitere a unei infracțiuni, deși nu acționează ca un imbold. Aceste situații includ, de exemplu, acțiunile victimei care creează o urgență pe drum; „iertarea”, care permite infractorului să continue activitatea infracțională; necriticitatea, fără de care fraudă ar fi imposibilă;

- situații închise în care acțiunile victimei vizează să-și provoace un prejudiciu *fără intervenția directă a altei persoane*. De exemplu, autovătămare pentru a se sustrage serviciul militar, distrugerea proprietății pentru a se sustrage de la impozite etc.;

- situații în care comportamentul victimei *este complet neutru* în ceea ce privește influențarea comportamentului infractorului și producerea prejudiciului.

Violența sexuală este o formă de hărțuire, exprimată atât sub formă de atingeri sexuale forțate, umilire sexuală, cât și constrângere de a face sex și comiterea de acte sexuale (până la viol și incest) împotriva voinței victimei.

Hărțuirea sexuală este o formă de violență bazată pe gen care include comportamente nedorite, verbale sau fizice, de natură sexuală, care vizează sau încalcă demnitatea unei persoane, mai ales dacă creează un mediu de intimidare, umilire și abuz. Activitățile de hărțuire sexuală sunt de obicei efectuate în situații de abuz de putere, promisiuni de recompensă sau amenințări cu represalii. Formularea generală ar fi un tip de comportament nedorit, într-o măsură sau alta asociat cu sexul. Ele sunt exprimate prin acțiuni și forme fizice, verbale și non-verbale, cum ar fi hărțuirea în spațiul cibernetic.

Potrivit unor cercetări, victimele hărțuirii sexuale sunt mai susceptibile să fie: Femei din grupuri profesionale de nivel înalt: 75% dintre femeile din conducerea superioară și 74% din categoria profesională au suferit hărțuire sexuală de-a lungul vieții. Femei care lucrează în sectorul serviciilor cu contracte de muncă nereglementate sau precare. Mai mult de jumătate (61%) dintre femeile din sectorul serviciilor au suferit cel puțin o dată în viață hărțuirea sexuală [1].

Diverse forme de hărțuire sexuală includ următoarele: *fizică* – atingeri,

îmbrățișări sau săruturi nedorite; *verbale* – replici sau glume obscene, jignitoare; invitații nepotrivite la întâlnire; întrebări obsesive și jignitoare despre viața personală, comentarii despre aspectul unei femei; *alte forme non-verbale de hărțuire* – priviri nepotrivite, intimidante sau holbare; primirea sau afișarea de imagini, fotografii sau cadouri jignitoare cu conținut sexual explicit; acțiuni lascive; constrângerea de a vizualiza materiale pornografice împotriva voinței lor; *hărțuirea în spațiul cibernetic* – primirea de e-mailuri sau mesaje text nedorite, ofensatoare cu conținut sexual explicit; afirmații inadecvate, jignitoare pe rețelele sociale sau pe camerele de chat pe internet.

Desprindem trei caracteristici principale ale violenței sexuale sub forma hărțuirii:

1) Caracterul nedorit: acesta este un criteriu subiectiv - persoana față de care este demonstrat acest tip de comportament determină dacă comportamentul este nedorit, dar nu și intențiile din spatele comportamentului.

2) Comportament ofensator, degradant, intimidant: criteriul obiectiv - dacă o persoană rezonabilă a prevăzut că comportamentul ar avea astfel de consecințe.

3) Apariție repetitivă / o singură dată: comportamentul nu trebuie să fie repetitiv sau sistematic; poate avea o apariție unică. Cu toate acestea, atunci când efectul hărțuirii sexuale este exprimat într-o atmosferă ostilă la locul de muncă, deseori poate implica o serie de evenimente care nu au fost percepute individual ca hărțuire sexuală, dar acțiunile creează în general un efect sexual.

Atunci când se decide dacă o acțiune are ca efect hărțuirea sexuală, este necesar să se țină seama de opinia victimei, de alte împrejurări ale cazului, dacă este rezonabil că un astfel de comportament a avut un asemenea efect.

Violul este definit legal ca fiind un act sexual violent. Violul poate lua atât forma unui impact fizic real, cât și a unei amenințări (moarte sau vătămare fizică), în fața cărora victima este obligată să se supună. Formele de viol variază de la un atac surpriză cu amenințări cu moartea sau rănire până la hărțuire persistentă; în același timp, pentru partea opusă, astfel de propuneri sunt fie neașteptate, fie inacceptabile. Dacă victima și agresorul au comunicat anterior, atunci acest lucru nu exclude constrângerea [2, p.764].

Violul este o formă extremă de violență împotriva unei persoane, este aproape întotdeauna însoțit de un sentiment de umilire, demnitate jignită și pierderea independenței. Violul este un eveniment traumatizant puternic care perturbă echilibrul dintre mecanismele interne de adaptare și lumea exterioară [3, p.21]. Are toate trăsăturile stresului - există o influență externă extremă, amenințătoare și un răspuns la aceasta a mecanismelor de adaptare. Situațiile

stresante care duc la consecințe psihologice deosebite - reacții de criză, sunt de obicei imprevizibile nici *în timp* (ceea ce înseamnă că nu se poate pregăti pentru ele), nici *în conținut* (prin urmare, sunt percepute ca o nedreptate, o lovitură a destinului). Așa se deosebește astfel de situații de dificultățile așteptate din viață [4, p.78].

Etapele unei reacții de viol. Reacția la viol are loc de obicei în *patru etape*, care diferă în funcție de durata și intensitatea proceselor mentale.

1. *Stadiul de anticipare*, sau amenințare, când o persoană simte pericolul unei situații. De obicei, mecanismele de apărare psihologică sunt activate, creând iluzia de invulnerabilitate, dar există totuși o înțelegere clară a situației, care este necesară pentru apărarea efectivă.

2. *Stadiul coliziunii*, când apare o neadaptare, gradul căreia depinde de intensitatea leziunii și de capacitățile de adaptare. În acest stadiu apar tulburări vasomotorii și emoționale. Reacțiile victimelor violului sunt variate, dar mai puțin intense - sunt uimirea, confuzia, îngustarea conștiinței, acțiunile stereotipe automatizate și alte manifestări ale fricii.

3. *Etapa dăruirii*, în timpul căreia emoțiile normale, înțelegerea propriei persoane și a locului său în lume, memoria și autocontrolul sunt restabilite treptat. Viitorul rămâne neclar, iar sentimentul de subordonare poate crește. O trăsătură caracteristică a stării psihologice după viol este absența furiei exprimate în mod deschis. Este posibil ca acest lucru să se datoreze normelor general acceptate - se crede că o femeie nu ar trebui să fie agresivă.

4. *Etapa redresării*, când se schimbă și perspectiva asupra viitorului. Mecanismele de apărare care asigurau sentimentul de invulnerabilitate se pierd, stima de sine poate scădea. Atunci femeia începe să se acuze că nu poate anticipa pericolul, că nu-i acordă atenție. Apare frica puternică [5, p.241].

Victimele violenței sexuale pot fi împărțite în trei grupuri: 1. cele care se comportă frivol, provocând fără să conștientizeze comportamentul sexual al infractorului (spre exemplu domnișoara își demonstrează experiența sexuală în comunicare; își postează poze cu caracter provocător pe rețelele de socializare); 2. femeile care provoacă în mod deliberat agresiunea sexuală a infractorului, crezând că în ultimul moment pot ieși cu ușurință din această situație; 3. victime accidentale.

Predispoziția particulară a unei femei de a fi victimă a violenței sexuale, în opinia noastră, poate fi explicată prin următoarele:

1. O femeie este obiectul agresiunii sexuale tocmai pentru că s-a născut femeie - atât de des societatea interpretează sexualitatea feminină și rolul femeii în ierarhia socială [6, p.89].

2. O femeie se află într-o anumită relație cu un bărbat, adică din punct de vedere al societății și al religiei, devine proprietatea partenerului și depinde de patronul ei masculin (tată, soț, fiu), ceea ce este un argument puternic care justifică violența împotriva femeilor. Fiecare femeie aparține unui anumit grup social: în timp de război, dezordini de masă, ea poate fi violată sau tratată cu brutalitate în încercarea de a umili grupul social căruia îi aparține. Această practică se bazează pe percepția masculină a sexualității feminine și a femeilor ca proprietate a bărbaților. Puterea dominantă a unui bărbat este strâns legată de contextul relațiilor culturale, socio-economice și politice, unde o femeie era aproape întotdeauna plasată într-o situație de dependență economică și emoțională, era proprietatea patronului ei masculin.

Punctul proliferării al cooperării criminale între victimă și agresor devine *Sindromul Stockholm* [7]. Sindromul Stockholm este o afecțiune a victimei infracțiunii în care există o relație nerezonabilă de bună între victimă și infractor. Poate duce la denaturarea deliberată de către victimă a informațiilor despre infracțiune și autor. Gradul extrem de manifestare poate arăta ca o înțelegere, aprobare și sprijin complet pentru activitățile infractorului, oferindu-i tot felul de asistență și o „tranziție” completă de partea infractorului (adică victima devine un complice la infracțiune).

Pentru victimele violenței sexuale, familiile lor, precum și pentru colaboratorii organelor de drept, psihiatri și psihologi antrenați în cercetarea cauzei, Sindromul Stockholm și sindromul de acomodare devin fenomenele grave prin care alte consecințe ale violenței pot fi identificate și explicate. Sindromul Stockholm îngreunează procesul de colaborare cu victima din cauza autoblamării și susținerii agresorului, din motivul simțului de vinovăție și rușinii manifestate din partea victimelor, precum și din cauza distorsionării imaginii „Eu-lui” și a imaginii infractorului în percepția victimei [8, p.21].

Femeile care sunt victime ale violenței sexuale nu cred că au dreptul la protecție. În cele mai multe cazuri, atunci când încearcă să-și exercite dreptul la apărare, ele trebuie să re trăiască o stare dificilă asociată cu sentimente de frică, rușine, vinovăție, furie față propria persoană, nesiguranță [7]. Mai mult, atunci când iau legătura cu poliția, femeile se confruntă cu presiuni din partea unui ofițer de urmărire penală care, într-o manieră umiltoare, arată clar că ea este „*de vină*”; unii reprezentanți ai organelor de drept propun să rezolve relațiile cu violatorii „*pe cale amiabilă*”, agravând astfel starea dureroasă a femeii, exacerband sentimentele de frică, rușine și vinovăție.

Referințe:

1. Сексуальные домогательства на рабочем месте: вызовы и пути реагирования. Алматы: ООН женщины в Казахстане, 2017. [Accesat: 28.12.2021] Disponibil: <https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/190349rus.pdf>
2. GROTH, N. A., BURGESS, A. W. Sexual dysfunction during rape. N. Engl. J. Med. 297:764–766, 1977
3. БЕРЕЗИН, Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Л.: Наука, 1988, с.21.
4. АНТОНЯН, Ю. М., ВЕРЕЩАГИН, В. Л., ПОПОВ, С. А., ШОСТАКОВИЧ, Б. В. Серийные сексуальные убийства. Криминальное и патопсихологическое исследование. М., 1997, с.78.
5. МАЛКИНА-ПЫХ, И.Г. Виктимология. Психология поведения жертвы. 2010, с.241.
6. БЕРКОВИЦ, Л. Агрессия: причины, последствия, контроль. СПб., «Прайм-Еврознак», «Нева», «ОлмаПресс», 2001, с.89.
7. Усиление роли системы здравоохранения в реагировании на гендерное насилие в Восточной Европе и Центральной Азии: Сборник материалов. © Сеть WAVE и ЮНФПА 2014 Региональное бюро ЮНФПА для стран Восточной Европы и Центральной Азии. [Accesat: 28.12.2021] Disponibil: <https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/WAVE-UNFPA-Report-RU.pdf>
8. НУЦКОВА, Е.В. Психологические аспекты последствий сексуального насилия и злоупотребления в отношении девочек: Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Специальность 19.00.06. Юридическая психология. Москва: Московский государственный психолого-педагогический университет, 2019, 142 с.

